

بررسی شاخص‌های خانواده مهدوی

زهرا ضامن^۱

چکیده

خانواده، اولین سنگ بنای اجتماع است که اصلاح و توجه به آن، اصلاح و پالایش اجتماع را به دنبال دارد. لازم و ضروری است که مؤلفه‌های خانواده منتظر که در صدد زمینه‌سازی ظهور امام زمان عجل الله تعالی فرجه الشریف است بر اساس آیات و روایات بررسی شود. خانواده، بهترین بستر برای تأمین نیازهای مادی و روانی شخص و بهترین پایگاه برای برقراری امنیت روانی افراد محسوب می‌شود. اگرچه خانواده، جامعه‌ای کوچک است، اما اسلام برای تغییر و پاک‌سازی جوامع بزرگ‌تر اهتمام زیادی به سلامت این نهاد داشته است. خانواده مهدوی، خانواده‌ای است که با داشتن ویژگی‌هایی خاص و عمل به دستورات الهی نقش مهمی در زمینه‌سازی برای ظهور حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف و گسترش عدالت در جامعه دارد. خانواده منتظر یا خانواده مهدوی در عرصه‌های فکری، رفتاری و عاطفی، ویژگی‌هایی دارد که توجه به آنها در قالب الگوی نسل جوان باعث خیرات و برکات زیادی در اجتماع می‌شود. ویژگی‌هایی مانند بینش توحیدی، ولایت‌مداری، عشق به اهل بیت عجل الله تعالی فرجه الشریف، مهرورزی، تقوا، بصیرت دینی، علم‌آموزی و عمل به دستورات الهی از شاخصه‌های خانواده مهدوی است. پژوهش حاضر با روش توصیفی و با استناد به منابع کتابخانه‌ای در صدد بررسی شاخصه‌ها و مؤلفه‌های خانواده مهدوی در عصر غیبت امام عصر عجل الله تعالی فرجه الشریف است.

واژگان کلیدی: امام زمان عجل الله تعالی فرجه الشریف، خانواده، خانواده مهدوی، مهدویت.

۱. دانش‌پژوه رشته مطالعات اسلامی به زبان انگلیسی، از کشور پاکستان، مجتمع آموزش عالی بنت‌الهدی، جامعه‌المصطفی العالمیه، قم، ایران.

۱. مقدمه

خانواده، کوچک‌ترین نهاد اجتماعی است که نقش بالنده و اساسی در تکوین جامعه دارد. خانواده، زمینه ساختارهای هویتی و عاطفی جامعه فردا را مهیا می‌کند و با التزام عملی به اصول اعتقادی خود، زمینه‌ساز جامعه کلان فرداست که باید روابط اجتماعی، عاطفی، سیاسی و فرهنگی آن برای ارزش‌های بایسته شکل گیرد. پیامبر صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرمود: «خانواده، محبوب‌ترین بنا در نزد خداوند است» (مجلسی، ۱۴۰۳، ۲۲۲/۴۰)؛ یعنی با وجود بناها، ساختمان‌ها و تشکیلات مختلف، محبوب‌ترین بناها در نزد خداوند، ساختار خانواده است. اگر خانواده اصلاح شود جامعه اصلاح می‌شود. اگر خانواده‌ها مؤمن و معتقد باشند تمام جامعه باایمان و معتقد خواهند شد. اگر خانواده‌ها سالم و صالح باشند همه جامعه به صلاح و سداد و درستی می‌رسند؛ زیرا جامعه را خانواده‌ها تشکیل می‌دهند، پس اگر اجزا و بخش‌ها درست شوند کل مجموعه درست و سالم خواهد شد (عدالتیان، ۱۴۰۰، ص ۱۲۰). خانواده مهدوی، خانواده‌ای است که با تربیت مهدوی یعنی، تربیت نسلی که آماده و مهیا برای ظهور حضرت امام مهدی عَجَّلَ اللهُ تَعَالَى باشد، آشناست و آن را دنبال می‌کند. تربیت مهدوی به معنای تربیت نسلی معتقد به حضرت مهدی عَجَّلَ اللهُ تَعَالَى و آماده برای یاری رساندن به ایشان است، به طوری که از نظر علمی، عملی و جسمی، رشد و آمادگی لازم را داشته باشند. تربیت مهدوی به تربیت نسلی گفته می‌شود که از دوران کودکی با اعتقاد به حضرت مهدی عَجَّلَ اللهُ تَعَالَى و وظیفه یاری رساندن به ایشان آشنا شده و برای ظهور ایشان آماده می‌شود.

خانواده یکی از مهمترین و اساسی‌ترین ارکان تربیت مهدوی باور و تربیت قرآنی و مکتبی است. خداوند می‌فرماید: «قوا انفسکم و اهلیکم نارا؛ خود و اهل خانه خود را از آتش جهنم نجات دهید» (تحریم: ۶). از منظر قرآن، نهاد خانواده و نقش تربیتی پدر و مادر اساسی‌ترین پایه تربیتی محسوب می‌شود. در اسلام، اصالت نه با فرد است و نه با جامعه، بلکه در اسلام زیربنای فرد و جامعه را خانواده تشکیل می‌دهد و اصالت در اسلام با خانواده است (عدالتیان، ۱۴۰۰، ص ۲۲). امام خامنه‌ای رَحِمَهُ اللهُ تَعَالَى با درک عمیق، نسبت به این تهدید جدی هشدار می‌دهد و می‌فرماید:

«جامعه بی خانواده، جامعه‌ای آشفته است. جامعه نامطمئن است. جامعه‌ای است که در آن موارث فرهنگی و فکری و عقاید نسل‌ها به یکدیگر آسان منتقل نمی‌شود. جامعه‌ای است که در آن، تربیت انسان به راحتی و روانی صورت نمی‌گیرد. اگر جامعه‌ای خانواده نداشته باشد یا خانواده در آن متزلزل باشد انسان در بهترین پرورشگاه‌های خود، پرورش پیدا نخواهد کرد» (بیانات آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۷۷).

آمادگی علمی به معنای کسب دانش، آگاهی و معرفت در زمینه‌های مختلف علوم، تاریخ، دین و... است تا اعضای خانواده بتوانند با حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف همراه شوند و در آینده به ایشان کمک کنند. آمادگی عملی به معنای کسب مهارت‌های لازم برای انجام وظایف و رسالت‌های مهدوی است مانند مهارت‌های مدیریتی، تبلیغی، نظامی، علمی، هنری و غیره. آمادگی جسمی به معنای داشتن جسمی سالم و قوی است تا در زمان ظهور حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف به ایشان یاری رسانده و در امور مختلف شرکت کند. خانواده مهدوی، خانواده‌ای است که با تربیت مهدوی آشنا بوده و تلاش می‌کند تا فرزندان خود را طوری تربیت کند که برای ظهور حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف آماده باشند و بتوانند به ایشان یاری رسانده و در تحقق اهداف مهدوی نقش داشته باشند. خانواده مهدوی، خانواده‌ای است که با تربیت مهدوی یعنی، تربیت نسلی آماده و مهیای ظهور امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف آشناست و آن را دنبال می‌کند. تربیت مهدوی به معنای تربیت نسلی معتقد به حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف و آماده برای یاری رساندن به ایشان است به طوری که از نظر علمی، عملی، جسمی، رشد اخلاقی و معنوی آمادگی لازم برای نقش‌آفرینی جامعه مهدوی و نسل مهدوی را داشته باشند.

مهمترین نیاز خانواده زمینه‌ساز ظهور، مدیریت است. مدیریت بدون نقشه راه و برنامه راهبردی روشن، موفقیتی نخواهد داشت. مدیریت خانواده از دو بخش سخت‌افزاری که متوجه مردان و نرم‌افزاری که متوجه زنان است، تشکیل می‌شود. بنابراین، خدای حکیم و قادر، مرد را موجودی سخت و بالعکس زن را با لطافت و نرم مانند گلبرگ‌های گل‌های بهاری قرار داد. بنابراین، مرد و زن جدا از هم ناقص هستند. آنها در بستر زندگی مشترک می‌توانند با هماهنگی

هم، کانون خانواده را به کانون تربیت و پرورش انسان‌های شایسته در راستای اهداف نهضت مهدوی تبدیل کنند. از این منظر، اساسی‌ترین پایه سرمایه جامعه مهدوی، خانواده است. هر یک از اعضای خانواده باید بر حقوق و وظایف یکدیگر در دوران انتظار واقف بوده و در انجام آن تلاش کنند. (عدالتیان، ۱۴۰۰، ص ۵۶)

۲. شاخص‌های خانواده مهدوی

خانواده مهدوی، خانواده‌ای است که با درک حضور ولی خدا در متن زندگی سعی دارد رفتار خود را با رضایت ولی خدا انطباق داده و خود را در مسیر اهداف آن سالار مکتب عشق و آن یار غائب از نظر به شکوفایی برساند تا نه تنها در مقابل اهریمنان انس و جن مقاوم باشد بلکه آنها را نیز در مسیر حق راهبری کند. اعضای خانواده باید با امام زمان عجل الله تعالی فرجه الشریف آشنا شوند. این آشنایی نباید تنها در حد اطلاعاتی از شناسنامه و اسم و رسم ایشان باشد، بلکه باید باور کنند که او زنده است، حاضر است و غیبت او نه به منزله عدم حضور که به معنای عدم ظهور است. او ظاهر نیست، اما حاضر است. آنها باید بدانند هر هفته امام زمان عجل الله تعالی فرجه الشریف از احوال انسان باخبر می‌شود و نه تنها در طول هفته که هر روز و نه هر روز که هر ساعت و نه هر ساعت که هر لحظه؛ زیرا امام عجل الله تعالی فرجه الشریف هر وقت بخواهد و اراده کند، می‌داند آنچه را که باید بداند. (عدالتیان، ۱۴۰۰، ص ۱۴۳)

خانواده مهدوی، خانواده‌ای است که در مسیر ظهور حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف قرار دارد و با ویژگی‌هایی خاص، زمینه‌ساز ظهور هستند. این خانواده، ویژگی‌هایی مانند ولایت‌مداری، عشق به اهل بیت علیهم‌السلام، مهرورزی، تقوا، بصیرت دینی، علم و دانش و عمل به دستورات الهی دارند.

۲-۱. ولایت‌مداری و عشق به اهل بیت علیهم‌السلام

این ویژگی به معنای پذیرش ولایت ائمه علیهم‌السلام و عشق و ارادت به آنهاست. خانواده مهدوی باید در زندگی خود، ولایت ائمه را الگوی خود قرار دهد و به دستورات و تعالیم آنها عمل کند. آیت‌الله جوادی آملی در این باره می‌گوید: «چون در قرآن کریم، ولایت، حکایت حقیقت آدمی است که استعدادهايش در اثر پیوند با ولایت تامه الهیه و حقیقه ذات ربوبی او از راه عبادت و بندگی به

منصه ظهور و بروز رسیده است تا آنجا که به غایت قصوای منزلت و مقام انسانی یعنی، انسان کامل نائل آمده است. در نتیجه، به مقام‌ها و منصب‌های رفیع الهی شامل نبوت، رسالت، امامت و مانند آن دست یازیده است به دلیل اینکه رسالت هر پیامبری به نبوت وی وابسته بوده است و نبوت به ولایت او مرتبط است. سمت و سوی پیوند انسان کامل به خدای سبحان، ولایت اوست و سمت ارتباط وی به جامعه بشری، رسالت اوست و رابط بین این دو نبوت اوست، چه اینکه تفاوت رسالت‌ها مرهون تفاوت نبوت‌ها و امتیاز نبوت‌ها در پرتو تفاضل ولایت‌هاست» (جوادی آملی، ۱۳۶۹، ص ۱۳).

ولایت در زمان پیامبر ﷺ با پیامبر و در زمان ائمه، با ائمه علیهم‌السلام تحقق یافت. ولایت در زمان غیبت امام معصوم علیه‌السلام با نایبان عام آن حضرت است که از سوی حجت الهی، حجت بر خلق هستند. امام زمان عجل‌الله‌تعالی‌فرجه‌التوب می‌فرماید: «أما الحوادث الواقعة فارجعوا فيها إلى رواة أحاديثنا فإنهم حجتی علیکم و أنا حجة الله؛ برای حل مشکلات در حوادث - امور سیاسی، عبادی، اقتصادی، نظامی، فرهنگی، اجتماعی و... - به راویان حدیث و فقها مراجعه کنید که آنها در زمان غیبت، خلیفه و حجت من بر شما هستند و من حجت خداوند بر آنها می‌باشم» (حر عاملی، ۱۴۰۹، ۱۰۱/۱۸). امام رضا علیه‌السلام در بیان فلسفه رهبری جامعه اسلامی می‌فرماید: «اگر خداوند، رهبر امینی را برای سرپرستی و حفظ امانت امامت قرار ندهد مذهب و دین به تدریج از بین خواهد رفت و سنت پیامبر ﷺ و احکام الهی دستخوش دگرگونی می‌شود و بدعت‌گذاران، چیزهایی بر دین بیفزایند و ملحدان چیزهایی از دین بکاهند و در نتیجه، حقیقت را بر مسلمانان دگرگون سازند» (ابن بابویه قمی، ۱۳۸۴، ۲۵۳/۱).

آیه ۵۹ سوره نساء می‌فرماید: «یا ایها الذین آمنوا أطیعوا الله وأطیعوا الرسول وأولی الأمر منکم؛ ای کسانی که ایمان آورده‌اید! اطاعت کنید خدا را و اطاعت کنید پیامبر خدا و اولوالامر [اوصیای پیامبر] را» و آیه ۴۴ سوره کهف می‌فرماید: «هنالک الولاية لله الحق؛ در آنجا ثابت شد که ولایت (و قدرت) از آن خداوند برحق است». این آیات بیانگر آن است که یکی از خصوصیات فرد مسلمان، پذیرفتن ولایت خداوند متعال، رسول اکرم صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم و معصومین و کسانی است که در ویژگی‌ها و

خصوصیات اعتقادی، علمی و رفتاری در مسیر آن بزرگواران قرار دارند. قرآن در آیه ۳۶ سوره احزاب، پس از آنکه اوصاف اصلی مردان و زنان مؤمن را برمی‌شمارد بلافاصله در آیه بعدی از ولایت‌پذیری سخن می‌گوید: «و ما كان لمؤمن ولا مؤمنة إذا قضی الله ورسوله أمرا أن یکون لهم الخیرة؛ برای هیچ مرد مؤمن و یا زن مؤمنی جایز نیست که وقتی خدا و رسولش فرمانی را حتمی نمایند برای آنها در کارشان اختیاری باشد». تأملی در سیاق این دو آیه و ترتیب آن نشان می‌دهد که تحقق اوصاف برجسته ایمانی شرط لازم برای تحقق ولایت‌پذیری در حد اعلاى آن است (ذوعلم، ۱۳۸۰، ص ۵۰)؛ یعنی افراد شاخصی ولایت‌پذیری دارند که صفات عالیه ایمانی داشته باشند که زیربنای آن معرفت و بصیرت است.

۲-۲. مهرورزی و محبت

مهرورزی به معنای محبت ورزیدن به یکدیگر و دوری از کینه و حسادت است. خانواده مهدوی باید در محیط خانوادگی، محبت و مهربانی را به‌نمایش بگذارند و با یکدیگر با صمیمیت و صفا رفتار کنند. از نظر قرآن و در روایات، مهرورزی به هم‌نوعان به اندازه‌ای نزد خدا اهمیت دارد که خداوند پیش از الزام آن بر بندگان، مهربانی با بندگان را به ذات مقدس خویش تکلیف کرده است. خداوند در سوره انعام می‌فرماید: «قل لمن ما فی السماوات و الأرض قل لله کتب علی نفسه الرحمة لیجمعنکم إلى یوم القیامة لا ریب فیہ الذین خسروا أنفسهم فهم لا یؤمنون؛ بپرس آنچه در آسمان‌ها و زمین است از آن کیست؟ بگو: از آن خداوند است که رحمت را بر خود واجب داشته است. یقیناً روز قیامت که در آن هیچ شکی نیست، شما را گرد می‌آورد. کسانی که بر خودشان زیان زده‌اند، ایمان نمی‌آورند» (انعام: ۱۲).

در آیه دیگر آمده است: «وإذا جاءک الذین یؤمنون بآیاتنا فقل سلام علیکم کتب ربکم علی نفسه الرحمة أنه من عمل منکم سوءاً بجهالة ثم تاب من بعده و أصلح فإنه غفور رحیم؛ و هرگاه کسانی که به آیات ما ایمان آورده‌اند نزد تو آیند، بگو: سلام بر شما. پروردگار شما رحمت را بر خود مقرر داشته است که هر کس از شما به نادانی، کار ناشایستی انجام دهد و بعد از آن توبه کند و نیکوکار شود بی‌گمان [بداند که] او بسیار خطاپوش خطابخش است». (انعام: ۵۴)

در بیانات قرآنی و روایی، مهربانی و محبت به مؤمنان سفارش شده است، اما برای مؤمنی که در جایگاه خدمت‌گزاری به شهروندان جامعه اسلامی قرار می‌گیرد در خدمت به جامعه تفاوت گذاشتن نسبت به هیچ‌یک از شهروندان مسلمان یا غیرمسلمان روا نیست. قرآن می‌فرماید: «فبما رحمة من الله لنت لهم ولو كنت فظا غليظ القلب لانفضوا من حولك فاعف عنهم و استغفر لهم و شاورهم في الأمر فإذا عزمت فتوكل على الله إن الله يحب المتوكلين؛ در اثر رحمت خدا به آنها ملایم (مهربان) شدی. اگر بدخلق و سنگ‌دل بودی از اطراف تو پراکنده می‌شدند. آنها را ببخش و برایشان آموزش بخواه و در کارها با آنها مشورت کن و چون تصمیم‌گرفتی بر خدا اعتماد و توکل کن که خدا متوکلان را دوست دارد» (آل عمران: ۱۵۹). مهربانی با خلق خدا و ملاحظت با آنها از برجسته‌ترین صفات اخلاقی است که انسان می‌تواند اخلاق خود را با آن بیاراید. قلبی سرشار از رأفت و مهربانی نسبت به بندگان خدا و به‌ویژه نسبت به مؤمنان موهبتی است که خداوند عطای آن به بندگان را برخاسته از رحمت خویش می‌داند. این ویژگی اخلاقی، سببیه‌ای است که پروردگار عطای آن را بر پیامبرش منت می‌نهد. اهمیت مهرورزی با هم‌نوعان و به‌ویژه با مؤمنان به این دو آیه منحصر نمی‌شود، بلکه این معنا از متون فراوان قرآنی و حدیثی به راحتی به دست می‌آید. در حدیث شریفی از پیامبر خدا ﷺ خدمت به خلق خدا این‌گونه بیان شده است: «الخلق عيال الله فأحب الخلق إلى الله من نفع عيال الله و ادخل على اهل بيت سرورا؛ خلیق، عیال خدا هستند، پس محبوب‌ترین آنها کسی است که به عیال خدا بیشتر سود برساند و اهل خانه‌ای را مسرور و شادمان سازد» (کلینی، ۱۳۲۹، ۱۶۴/۲).

در بیانی صریح‌تر از زبان امام صادق علیه السلام آمده است: «قال الله عزوجل: أخلق عیالی فأحبهم إلى أطفهم بهم و أسعاهم فی حوائجهم؛ خدای عزیز و جلیل فرموده است: مردم، خانواده من هستند، پس محبوب‌ترین آنها نزد من کسی است که با آنان مهربان‌تر و در برآوردن نیازهایشان کوشاتر باشد». (کلینی، ۱۴۰۷، ص ۱۹۹) امام باقر علیه السلام می‌فرماید: «و ما عبد الله بشئ أحب إلى الله من إدخال السرور على المؤمن؛ خداوند به چیزی محبوب‌تر از شاد کردن مؤمن، عبادت نشده است» (کلینی، ۱۴۰۷، ص ۱۸۸). این‌گونه سفارش‌ها، لزوم مهرورزی و محبت به بندگان خدا و

اهمیت آن را در تعاملات اجتماعی از منظر دین اسلام بیان می‌کند. در حقیقت، بین خدمت به خلق و مهربانی با آنها رابطه دوطرفه برقرار است. از سویی، مهربانی با مخلوقات الهی، خدمت به آنها و مسرور کردن آنها را به دنبال دارد و از سوی دیگر، مسرور کردن آنها موجب افزایش محبت، مودت و تحکیم پیوندها بین افراد جامعه می‌شود. علاوه بر توصیه‌های قرآنی و روایی، مهرورزی و محبت به بندگان خدا به طور کامل در سیره و رفتار پیشوایان دینی به ویژه در سیره پیامبر خدا ﷺ مشاهده می‌شود.

این حقیقت را خداوند علاوه بر آیه آغازین بحث این‌گونه بیان می‌کند: «لقد جاءکم رسول من أنفسکم عزیز علیہ ما عنتم حریص علیکم بالمؤمنین رؤف رحیم؛ هان ای مردم! پیغمبری از جنس خود شما مردم آمده که از اوصافش این است که از خسارت دیدن شما و نابودشدنتان ناراحت می‌شود و به خیرخواهی و نجات شما، چه مؤمن و چه غیر مؤمن، حریص است و به ویژه نسبت به مؤمنان، رؤف و رحیم است» (توبه: ۱۲۸). (طباطبایی، ۱۳۵۰، ۴۱۲/۹) خدا در این آیه از جنس مردم بودن را از محسنات پیامبر ﷺ می‌داند؛ یعنی از خود شما بودن پیامبر موجب شده است رنج، خسران و زیان شما را برنتابد و برای خیر و مصلحت شما حریص باشد (طبرسی، ۱۴۰۸، ۱۳۰/۵). از این رو، می‌توان به او اعتماد بیشتری داشت و با اطمینان بیشتر از او تبعیت کرد. این آیه از میزان محبت و دل‌بستگی پیامبر ﷺ نسبت به امت خود به ویژه مؤمنان پرده برمی‌دارد و به نظر می‌رسد امر تبلیغ را در گرو مودت و خیرخواهی نسبت به مردم می‌داند.

۲-۳. تقوا و پرهیزگاری

این ویژگی به معنای دوری از گناه و عمل به دستورات الهی است. خانواده مهدوی باید در زندگی خود، تقوا و پرهیزگاری را رعایت و از هرگونه گناه و خلاف دوری کند. «واتقوا الله لعلکم تفلحون؛ تقوای الهی پیشه کنید تا رستگار شوید» (انعام: ۱۵۵). کسی که دوست دارد از اصحاب و یاران قیام‌کننده باشد باید منتظر ظهور باشد و براساس ورع یعنی، پرهیزکاری و تقوای شدید و اخلاق نیکو رفتار کند، درحالی‌که در مسیر انتظار گام برمی‌دارد. اگر در این حالت، مرگ او فرارسد و قائم پس از او قیام کند پاداش او مانند پاداش درک‌کنندگان آن حضرت خواهد بود.

۲-۴. بصیرت دینی و علم‌آموزی

بصیرت به معنای شناخت دقیق و آگاهانه دین اسلام و تعالیم الهی است. خانواده مهدوی باید در مسیر شناخت و فهم دین تلاش کند و با مطالعه و تحقیق، آگاهی خود را در این زمینه افزایش دهد. هیچ تبعیتی بدون شناخت و معرفت تداوم نخواهد داشت و از آنجا که غیبت امام عصر عجل الله تعالی فرجه الشریف طولانی است این شناخت و معرفت باید مکرر ایجاد شود تا اعضای خانواده و نسل جدید دچار غفلت و عادی‌سازی نشوند. اهمیت علم و دانش در خانواده مهدوی، نقش اساسی در تربیت نسل منتظر دارد. خانواده مهدوی با تکیه بر علم و دانش، زمینه را برای درک صحیح از مفاهیم مهدویت و آمادگی برای ظهور فراهم می‌کند. این خانواده با پرورش نسلی عالم و آگاه، زمینه‌ساز ظهور و استقرار حکومت جهانی مهدوی خواهد بود. (عدالتیان، ۱۴۰۰، ص ۷۸) این ویژگی به معنای کسب علم و دانش و تلاش برای پیشرفت در زمینه‌های مختلف است. خانواده مهدوی باید به دنبال علم و دانش باشد و از هر فرصتی برای کسب دانش و آگاهی استفاده کند. از کارهایی که می‌توان انجام داد مطالعه و تحقیق، شرکت در مجالس و محافل مذهبی، بهره‌مندی از سخنرانی‌ها و دروس علما و اساتید در زمینه مهدویت، برگزاری جلسات خانوادگی، بحث و تبادل نظر در مورد مسائل مربوط به امام زمان عجل الله تعالی فرجه الشریف و وظایف منتظران، انتقال مفاهیم مهدوی به فرزندان با قصه‌ها، بازی‌ها و فعالیت‌های متنوع، الگوبرداری از خانواده‌های منتظر است. علم و دانش در خانواده مهدوی، ابزاری برای درک عمیق‌تر مفاهیم مهدویت است و در آمادگی برای ظهور و تربیت نسلی آگاه و مؤمن نقش حیاتی ایفا می‌کند (رحیمی، ۱۳۹۴، ص ۱۰۲).

۲-۵. عمل به دستورات الهی

این ویژگی به معنای عمل به تمام دستورات و احکام الهی است. خانواده مهدوی باید در تمام ابعاد زندگی خود، عمل به دستورات الهی را در اولویت قرار دهد و الگو و سرمشقی برای سایرین باشد. عمل به دستورات الهی در خانواده مهدوی به معنای تلاش برای ایجاد محیطی است که در آن اعضای خانواده با پیروی از آموزه‌های دینی و اخلاقی برای رضایت خداوند و امام

زمان عَنْكَاللَّهِ تَعَالَى وَرَحْمَةِ الشَّرِيفِ گام بردارند. این امر شامل رعایت احکام و فرامین الهی، دوری از گناه، پرورش روحیه عدالت خواهی و امر به معروف و نهی از منکر می‌شود. (سخنرانی عدالتیان، ۱۴۰۰)

۲-۶. حسن خلق

امام صادق عَلَيْهِ السَّلَام فرمود: «من سره ان يكون من اصحاب القائم فلينتظر و ليعمل بالورع و محاسن الاخلاق و هو منتظر؛ هر کس که دوست دارد و این نکته او را خوشحال می‌کند که از یاران مهدی ما باشد باید منتظر فرج باشد، ورع و حسن خلق داشته باشد. او منتظر واقعی است». (نعمانی، ۱۳۹۷، ص ۲۰۰) در این حدیث، امام صادق عَلَيْهِ السَّلَام از اوصاف یاران امام مهدی عَنْكَاللَّهِ تَعَالَى وَرَحْمَةِ الشَّرِيفِ را پرهیزکاری و تقوای الهی دانسته و خلق نیکو را سفارش کرده است. از این رو، در فرمایشات معصومین عَلَيْهِمُ السَّلَام به نظام خانواده توجه ویژه شده است و تأکید بر آن است که خانواده‌ها اصلاح شوند. مردها که مسئول خانواده هستند در این مورد مسئولیت سنگین تری دارند، ولی همه اعضای خانواده باید کمک کنند تا خانواده، سالم، صالح و مورد رضایت امام زمان عَنْكَاللَّهِ تَعَالَى وَرَحْمَةِ الشَّرِيفِ قرار گیرد. در این روایت حضرت با این جمله شروع می‌کند: «من سره»؛ هر کس که دوست دارد و این نکته او را خوشحال می‌کند که از یاران مهدی ما باشد باید این سه کار را انجام دهد:

الف) انتظار فرج داشتن: انتظار همراه با کسب آمادگی است. برای مثال، «اگر منتظر آمدن مهمان عزیزی هستیم خانه را مهیا و آماده می‌کنیم و همه کارهای لازم را برای آمدنش انجام می‌دهیم»؛

ب) اهل ورع و بسیار باتقوا بودن: کسی که دوست دارد از یاران مهدی عَنْكَاللَّهِ تَعَالَى وَرَحْمَةِ الشَّرِيفِ باشد باید در پرهیز از گناه و حرام، خیلی جدی بوده و وقتی فهمید دستور خداست سهل انگاری نکند و با کسی تعارف نداشته باشد، پس وقتی تقوا و پاکی حکم خداست نباید به خاطر هیچ کس گناه کرد. اعضای خانواده مهدوی یکدیگر را در انجام واجبات و ترک محرمات یاری می‌کنند، در مجالس شادی گناه نمی‌کنند و یکدیگر را نصیحت و راهنمایی می‌کنند؛

ج) حسن خلق داشتن: در خانواده‌ای که افراد آن بخواهند همگی از یاران امام زمان عَنْكَاللَّهِ تَعَالَى وَرَحْمَةِ الشَّرِيفِ باشند باید اخلاق نیک داشته باشند. در تاریخ هم دیده شده است چه در زمان پیامبر اکرم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ

و چه در زمان سایر معصومین علیهم السلام افرادی به صورت خانوادگی به یاری معصومین آمده‌اند. برای مثال در صدر اسلام در خانواده‌ای یاسر و سمیه که فرزندشان عمار بود خانوادگی به پیامبر صلی الله علیه و آله ایمان آوردند با اینکه مشرکان آنها را بسیار شکنجه و آزار دادند، اما تمام خانواده از پیامبر صلی الله علیه و آله حمایت کرده و در راه یاری رسول خدا در زیر شکنجه به شهادت رسیدند. در کربلا هم بدین شکل بود. گاهی خانوادگی به یاری اهل بیت آمده بودند. مرد همراه همسر و فرزند یاور امام زمان بود. در عصر حاضر هم در مجالس عزاداری اهل بیت علیهم السلام یا پیاده‌روی اربعین، خانواده‌ها با هم خدمت‌رسانی می‌کنند و خدمت آنها تنها کسب رضایت خداوند و تقرب به اوست.

۳. اهمیت تلاش برای تشکیل خانواده مهدوی

بین فرهنگ مهدوی و اصالت و رسالت خانواده مهدوی ارتباط تنگاتنگی وجود دارد. خانواده مهدوی نسبت به نسل آینده، تربیت نسل مهدوی، بسترسازی و ایجاد کانون سرشار از عدالت و امنیت مسئولیت‌پذیر است. (عدالتیان، ۱۴۰۰، ص ۹۱) پیامبر صلی الله علیه و آله در مورد اندیشه و تعقل می‌فرماید: «إنما یدرک الخیر کله بالعقل ولادین لاعقل له؛ تمام خیر با عقل به دست می‌آید و کسی که اهل اندیشه نیست، دین ندارد» (ابن شعبه حرانی، ۱۳۸۷، ص ۵۴). بنابراین، ایمان شخص در گرو به کار بستن یا نبستن اندیشه است. جایگاه این مهم را در خانواده مهدوی چه در تشکیل و چه در تربیت و پرورش فرزندان نمی‌توان نادیده گرفت. خداوند می‌فرماید: «إن شر الدواب عند الله الصم البکم لذین لا یعقلون؛ بدترین جنبندگان نزد خداوند کر و لال‌هایی هستند که تعقل نمی‌کنند» (انفال: ۲۲). محبت و عشق به حضرت عجل الله تعالی فرجه الشریف از ارکان اساسی ولایت‌مداری است. اگر پدر و مادر بتوانند این امر را در خود و فرزندان‌شان نهادینه کنند در مسیر ظهور و زمینه‌سازی برای این امر تأثیر بسزایی خواهند داشت. محبت به خداوند، رسول صلی الله علیه و آله و ائمه اطهار علیهم السلام به‌ویژه حضرت قائم عجل الله تعالی فرجه الشریف باعث جلوگیری از لغزش‌ها در مسیر عبودیت و بندگی خداوند متعال خواهد شد و نقطه محوری و کانون جذب به حضرت عجل الله تعالی فرجه الشریف است.

خانواده مهدوی، نقش مهمی در زمینه‌سازی ظهور حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف دارد. این خانواده با داشتن ویژگی‌های مثبت و عمل به دستورات الهی می‌تواند نقش مهمی در گسترش دین و

عدالت در جامعه داشته باشد. این خانواده با تربیت فرزندان صالح و باتقوا می‌تواند نسل آینده را برای رسیدن به اهداف والای الهی آماده کند. معرفت به امام زمان عجل الله تعالی فرجه الشریف اساس تربیت مهدوی است. در روایت آمده است: «من لم یعرف امام زمانه مات میتة جاهلیه؛ هر کس امام زمانش را نشناسد به مرگ جاهلیت مرده است» (صدوق، ۱۳۹۵، ص ۲۳۴). وابستگی‌های عاطفی و دلدادگی‌های روحی و معنوی به دنبال معرفت است که در قالب عشقی جاودانه ظهور می‌یابد. با وجود این دو پشتوانه است که امت امام در مقام اطاعت‌پذیری و تبعیت تا مرز فدا شدن و ایثار جان و مال پیش می‌رود. بنابراین، مجموعه بینش‌ها، مواضع، نگرش‌ها، رفتارها و عملکردها در مدار معرفت، محبت و تبعیت از امام عجل الله تعالی فرجه الشریف تعریف می‌شود.

۴. نتیجه‌گیری

خانواده یکی از نظام‌های اولیه جوامع بشری است که با وجود تحولات اساسی در اهداف و کارکردهای خود ثابت مانده و هنوز اهمیت بسزایی دارد. خانواده، بهترین بستر برای تأمین نیازهای مادی و روانی شخص و بهترین پایگاه برای برقراری امنیت روانی افراد است. اگرچه خانواده جامعه‌ای کوچک است، اما اسلام برای تغییر و پاک‌سازی جوامع بزرگ‌تر اهتمام زیادی به سلامت این نهاد داشته است. خانواده مهدوی، خانواده‌ای است که با داشتن ویژگی‌های خاص و عمل به دستورات الهی می‌تواند نقش مهمی در زمینه‌سازی برای ظهور حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف و گسترش عدالت در جامعه داشته باشد. آنچه خانواده‌ای را مهدوی می‌کند عبارت است از: باور توحیدی و ایمان. از آنجاکه سبک زندگی هر شخص تابع هدف اوست افراد ابتدا باید هدف مناسبی برای زندگی خود تعیین کنند. نکته اساسی در این مسئله بحث ایمان و باور توحیدی است. در غیر این صورت پیشرفتی صورت نمی‌پذیرد؛ زیرا خانواده می‌تواند براساس هدف خود، ولایت خدا یا شیطان را بپذیرد و چنانچه به مرز شیطانی راه پیدا کرد دیگر نمی‌توان آن را مؤثر در تحقق ظهور دانست. مسئله دیگر، کسب آمادگی‌های لازم برای تربیت نسل و تعمیق معارف مهدوی در بطن خانواده است مانند آمادگی‌های علمی و معرفتی، عاطفی

و قلبی و آمادگی های عملی و رفتاری. تحقق هر کدام از این آمادگی ها در خانواده باعث کسب آمادگی یآوری امام زمان عجل الله تعالی فرجه الشریف و تعجیل در ظهور خواهد شد.

فهرست منابع

- * قرآن کریم (۱۳۸۸). مترجم: مکارم شیرازی، ناصر. تهران: مرکز طبع و نشر قرآن.
۱. ابن بابویه، علی (۱۴۰۲). موسوعه الشیخ الصدوق. تهران: خانه فرهنگ صدوقی.
۲. ابن شعبه حرانی، ابومحمد (۱۳۸۷). تحف العقول عن آل الرسول علیهم السلام. مترجم: حسن زاده، صادق. قم: مرکز تحقیقات دار الحدیث.
۳. جوادی عاملی، عبدالله (۱۳۶۹). تفسیر تسنیم. قم: مرکز بین المللی نشر اسرا.
۴. حرعاملی، محمد بن حسن (۱۴۰۹). وسائل الشیعه. قم: مؤسسه آل البيت علیهم السلام لاحیا التراث و انتشارات الاسلامیه.
۵. ذوعلم، علی (۱۳۶۸). انقلاب و ارزش ها. تهران: پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه.
۶. رحیمی، جواد (۱۳۹۴). سبک زندگی منتظرانه در منجی دوازدهم. قم: مرکز تخصصی مهدویت.
۷. صدوق، محمد بن علی (۱۳۹۵). کمال الدین و تمام النعمه. مصحح: غفاری، علی اکبر. تهران: دارالکتب الاسلامیه.
۸. طباطبایی، سید محمدحسین (۱۳۶۰). المیزان فی تفسیر القرآن. قم: دفتر انتشارات اسلامی.
۹. طبرسی، ابوعلی فضل بن حسن (۱۴۰۸). مجمع البیان. مصحح: رسولی، هاشم. تهران: مکتب العلمیه.
۱۰. عدالتیان، مهدی (۱۴۰۰). سبک زندگی منتظرانه. قم: نشر تخصصی مهدویت، حوزه علمیه قم.
۱۱. کلینی، محمدبن یعقوب (۱۴۰۷). اصول کافی. تهران: انتشارات دارالثقلین.
۱۲. مجلسی، محمدباقر (۱۴۰۳). بحار الانوار. تهران: مؤسسه الوفاء.
۱۳. نعمانی، محمدبن ابراهیم (۱۳۹۷). الغیبه. تهران: صدوق.